Sami Syrjämäki

Ideologioilla vai ilman

Onko liberalismilla ja konservatismilla käyttöä suomalaisessa politiikassa? Ohjaavatko ne politiikkaa ja poliitikkoja, vai voidaanko nämä ideologiat unohtaa? Suomalaiset poliitikot vastaavat.

Liberalismi ja konservatismi ovat suomalaisenkin poliittisen keskustelun keskeisiä teemoja. Oli niiden käyttökelpoisuudesta poliittisen kentän analyysin välineenä mitä mieltä tahansa, sitä ei voi kiistää, että keskustelua piisaa. Kuluneena vuonna molemmat ismit, erityisesti liberalismi, ovat olleet säännöllisiä vieraita muun muassa *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksissa, yleisönosastolla ja vieraskynäpalstalla. Tätä kirjoittaessani kuntavaalit ovat tulossa, ja päivän aviisi sijoittaa sekä puolueita että yksittäisiä ehdokkaita oman vaalikoneensa kysymysten perusteella sekä vasemmisto–oikeisto- että konservatismi–liberalismi-akselille.

Politiikan tutkijat, kuten esimerkiksi Ville Pernaa, kuvasivat vuoden alussa käytyjen presidentinvaalien viimeisen kierroksen valinnaksi konservatiivin ja liberaalin välillä. Koko kansan ehdokkaiksi pyrkivät pyrkyrit kielsivät kuitenkin edustavansa kumpaakaan leiriä. ”Tuota, en minä hyväksy mitään leimoja otsaani”, vastasi vaalit voittanut ehdokas Sauli Niinistö toimittajan tiukatessa häneltä tunnustusta arvokonservatiivisuudestaan. Vaaleissa, joissa maaliin pääsee useampi ehdokas, kuten eduskunta- ja kuntavaalit, ei ole tarvetta kosia koko kansaa, ja leimautumisen pelko ei ole yhtä suuri. Kristillisdemokraatit voivat hyvin julistautua arvokonservatiiviseksi puolueeksi ja hakea tämän ideologian läpi maailmaa katsovien ihmisten ääniä.

Lähestyin sähköpostilla maamme johtavia poliitikkoja, jotka olivat jossain yhteydessä ottaneet kantaa konservatismiin tai liberalismiin[1]. Pyysin heitä selittämään omia kantojaan ja arvioimaan konservatismi–liberalismi-jaottelun merkitystä Suomen tai oman puolueensa politiikassa. Pyysin myös presidentinvaalien toisen kierroksen ehdokkailta kommenttia vaalien asetelmaan ja kysyin heidän näkemyksiään Suomelle sopivasta linjasta. Poliitikot vastasivat melko virkeästi. Useista yrityksistä huolimatta tavoittamatta jäivät vain kansanedustajat Timo Soini ja Ilkka Kantola. Sauli Niinistön kansliasta kerrottiin, ettei presidentin ole mahdollista vastata kyselyyni. Lausuntoja arvioitaessa on huomattava, että arvio on yksittäisen henkilön kannanotto, ja vaikka vastaaja saattaakin olla puolueensa puheenjohtaja, empiirinen tutkimus puolueen jäsenten näkemyksistä saattaisi asemoida puolueen eri tavoin.

Julkiliberaalit

Näkyvimmin liberalismin kannattajaksi ovat julkisuudessa profiloituneet kokoomuksen Alexander Stubb sekä vihreiden Ville Niinistö. Ministeri Stubb kertoo kannattavansa ”kansainvälistä arvoliberalismia”, jota hän luonnehtii yksilöiden oikeuksia ja yhtäläisiä mahdollisuuksia korostavaksi aatesuunnaksi. Hän latelee klassiset arvot: mielipiteenvapaus, laillisuusperiaate, yksityisomaisuus ja hallinnon avoimuus. Kun nämä yhdistetään sosiaaliseen markkinatalouteen, syntyy Stubbin mukaan ”maailman toimivin yhteiskuntamalli”. Hän on vakuuttunut myös siitä, että tällaisen valtion perään haikaillaan muuallakin

”Liberaaliksi on selvästi enemmän tunkua kuin konservatiiviksi.”

kuin Euroopassa: ”Arabikevät oli osoitus Pohjois-Afrikan maiden kaipuusta kohti liberaalia demokratiaa”. Suomessa parantamisen varaa ministeri näkee vielä muun muassa avioliittolaissa, jonka tulisi kohdella tasa-arvoisesti myös seksuaalivähemmistöjä. Stubb tulkitsee John Locken olleen oikeassa: ”[O]n kuunneltava ihmistä”.

Vihreiden puheenjohtaja ministeri Ville Niinistö on puolestaan kertonut olevansa ”sosiaaliliberaali vihreä”. Vastauksessaan Niinistö tunnustautuu vapauskäsityksessään rawlsilaiseksi. Filosofi John Rawlsia mukaillen ministeri julistaa, että olkoon yksilöille sallittua kaikki sellainen, mistä ei ole haittaa muiden yksilöiden vastaaville vapauksille tai mikä ei ”vaaranna ympäristön kantokykyä ja ekosysteemin selviytymistä”. Niinistö tunnustaa yksilöiden vapauksien tärkeyden mutta korostaa julkisen vallan roolia yksilönvapauksien turvaamisessa ja näkee tässä eron sosiaaliliberalismin ja uusliberalismin välillä. Uusliberalismi vie hänen mukaansa kohti tilannetta, jossa tuloerot kasvavat ja palvelurakenteet heikkenevät, mikä puolestaan rapauttaa ihmisten yhdenvertaisuutta heikentämällä mahdollisuutta sosiaaliseen nousuun. Niinistö katsoo, että vihreä puolue on kokonaisuudessaan näissä asioissa samoilla linjoilla. Vihreitä ”kaiken kieltämisestä” syyttäneille Niinistö vastaa, että tulevien sukupolvien, ympäristön ja muiden ihmisten vapauksia ei saa rajoittaa niitä loukkaavilla toimilla, eli jotkin rajoitukset ovat paikallaan nimenomaan rawlsilaisen vapausperiaatteen puolustamiseksi.

Kolmas julkisuudessa liberaaliksi tunnustautunut kärkipoliitikko on ruotsalaisen kansanpuolueen puheenjohtaja ministeri Carl Haglund. Hän on kertonut, että RKP:ssa häntä kiehtoi aikoinaan nimenomaan sen liberaalius. Hän toteaa, että puolueen liberaalius rakentuu ihmisen kunnioituksen, yksilön oikeuksien ja vapauksien, tasa-arvoisen yhteiskunnan sekä sosiaalisen ja globaalin vastuun kunnioittamiselle. Haglund katsoo, että liberaali–konservatiivi-jakolinja ei ole tarkoituksenmukainen suomalaisessa politiikassa, vaan se on omiaan polarisoimaan ja asettamaan vastakkain puolueita, jotka ovat todistaneet yhteistyökykynsä ideologisista eroista huolimatta.

Myös vasemmistoliiton puheenjohtaja ministeri Paavo Arhinmäki sijoittaa itsensä ja Vasemmistoliiton ennemminkin liberalismin kuin konservatismin piiriin, jopa ”radikaalin liberaaliksi” arvokysymyksissä. Arhinmäki arvioi sekä oikeisto–vasemmisto- että arvokonservatismi–arvoliberaalius-jaottelun olevan tähdellisiä mittareita Suomen poliittisen kentän analyysissa. Hänen mukaansa perussuomalaisten vaalivoittoa viime eduskuntavaaleissa ”voidaan pitää myös uuskonservatiivisten arvojen vastareaktiona suomalaisessa yhteiskunnassa nousseeseen sallivuuteen”.

Pula konservatiiveista

Liberaaliksi on selvästi enemmän tunkua kuin konservatiiviksi, mutta kristillisdemokraattien puheenjohtaja

ministeri Päivi Räsänen tunnustautuu ylpeästi arvokonservatiiviksi. Perinteisten arvojen kunnioittaminen merkitsee hänelle muun muassa ”ihmisarvon ja siitä seuraavien ihmisoikeuksien kunnioittamista, perheen ja lähiyhteisöjen merkitystä, heikossa asemassa olevien puolustamista” ja niin edelleen sekä ”vastuunottoa paitsi itsestä myös lähimmäisistä ja luomakunnasta”. Ministeri katsoo, että nykyinen hallitusohjelma vie Suomea osittain kohti ”arvokonservatiivista ihannetta”. Tällaisia piirteitä siinä ovat esimerkiksi pyrkimys vähentää raskaudenkeskeytyksiä neuvonnan ja tuen avulla sekä selvitys siitä, onko abortin myöhäisintä viikkorajaa syytä tarkistaa. Samanlaiseksi arvokonservatiiviseksi piirteeksi hän näkee myös iäkkäiden henkilöiden hoivan parantamiseen tähtäävät toimet.

Tunnustuksellisten konservatiivien pulan vuoksi oli valitettavaa, että perussuomalaisten puheenjohtaja Timo Soini ei reagoinut lainkaan tiedusteluihini. Hän on kuitenkin riemuinnut *Plokis*saan konservatiivien vaalivoitosta niin Yhdysvalloissa kuin koto-Suomessakin. Suomen presidentinvaalien tulos oli Soinin analyysin mukaan konservatismin voitto liberalismista ja jatkoa konservatismin voitolle edellisissä eduskuntavaaleissa. Soinin silmissä ilmeisesti vihreät ovat Suomessa liberalismin aidoimmat lipunkantajat, sillä molempien vaalien kohdalla hän nostaa päähäviäjäksi, siis liberalismin edustajaksi, vihreät tai peräti ”vihreän vallankumouksen”.

Ehdokkaita ihmiseksi?

Presidenttiehdokkaiden finaaliparista vastauksen lähetti kansanedustaja Pekka Haavisto. Haavisto toteaa olevansa luonnonsuojelijana konservatiivi, joka haluaa säilyttää lajien monimuotoisuuden jälkipolville ja vastustaa ekologisen tasapainon kannalta liian suuria riskejä sisältäviä hankkeita. Hän nimeää tämän konservatiivisuuksista parhaimmaksi, vaikka luonnonsuojelun yhteydessä puhutaan harvoin konservatiivisuudesta. Sen sijaan ihmisen ”voimavaroja” sekä ”mahdollisuuksia” tarkasteltaessa hän mieltää itsensä liberalistiksi. Haaviston mukaan presidentinvaaleja ei voida selittää liberalismin ja konservatismin välisenä mittelönä, vaan esille pääsi ennemminkin ”tämän hetken politiikan ulkopuolella oleva voima”, ”ihmisen ääni”.

Presidenttiehdokkaistakin politiikan tutkijoiden konservatiiviksi nimeämän ehdokkaan vastaus jäi uupumaan. Presidentti Sauli Niinistö kieltäytyi, mutta ehdokas Sauli Niinistö ehti kuitenkin kampanjoidessaan kierrellä aiheen ympärillä. Kun häneltä kysyttiin kantaa liberaali–konservatiivi-asetelmaan, Niinistö ihmetteli, kumpi ehdokas oikein on konservatiivi ja kumpi liberaali. Hän ehti ottaa kantaa myös erääseen liberalismin ja konservatismin välisten erimielisyyksien keskeiseen kapulaan.

Yksi kiistojen kuumimmista polttopisteistä läpi näiden ideologioiden yhteisen, joskin toraisan, taipaleen on ollut perheen merkitys. Esimerkiksi George Lakoff katsoo teoksessaan *Moral Politics*, että erilaiset perhekäsitykset ovat Yhdysvalloissa konservatiivien ja liberaalien moraalikäsitysten erojen perusta[2]. Niinistö tasapainoili perhekysymykseen läheisesti liittyvän sukupuolineutraalin avioliiton kanssa väittäen *Iltalehden* tentissä, että ”mä olen mennyt kaikista pisimmälle vaatimaan tasa-arvoa kaikille”, kun häneltä kysyttiin oletetun konservatiivisuutensa tarkennukseksi kantaa sukupuolineutraaliin avioliittoon. Ehdokkaan ratkaisu oli avata sukunimilaki ja adoptiolaki sekä uudistaa joitakin hallinnollisia käytäntöjä, mutta avioliitto-nimikettä hän ei kuitenkaan laajentaisi, koska silloin mentäisiin ”toisen ryhmän arvoalueelle”. Niinistöltä jäi selittämättä, miksi toisen puolen ”tasa-arvovaatimus” ei ole huomioitava ”arvoalueena”. Ehdokas Niinistön kaikista pisimmälle menneiden vaatimusten merkitys paljastuu vasta, kun hänen kautensa presidenttinä on ehtinyt pidemmälle, mutta liberalismi–konservatismi-teeman kannalta tärkeämpää on ehdokkaan halu luovia liberaalin ja konservatiivisen perhekäsityksen välimaastossa, pyrkimys miellyttää molempia.

Vai kauniit ja rohkeat

Kuten vastauksista käy ilmi, poliitikkojen kanta liberalismin ja konservatismin merkitykseen suomalaiselle politiikalle vaihtelee. Jotkut katsovat, että niiden avulla voidaan erottaa puolueita toisistaan. Toiset, kuten keskustan kansanedustaja Seppo Kääriäinen lakonisessa vastauksessaan, katsovat, että jaottelu toimii ennemminkin puolueiden sisällä kuin niiden välillä. Carl Haglund piti jaottelua ylipäänsä hedelmättömänä ja hajottavana, kun asiaa tarkastellaan käytännön poliittisen työn kannalta, vaikka hän kertoikin aikoinaan *City*-lehden haastattelussa nimenomaan RKP:n liberaalin ajattelun houkutelleen hänet mukaan.

Käsitteet liberalismi, konservatismi sekä liberaali ja konservatiivi ovat jatkuvan poliittisen väännön aiheita. Se, mikä on toiselle haukkumasana, on toiselle positiivinen nimitys. Siinä missä yksi laskee tietynlaisen toiminnan kuuluvan liberalismin tai konservatismin alaan, toinen kieltää arvostelman. Ei ole olemassa oikeaa tulkintaa näistä käsitteistä, ja ”alkuperäisestäkin” on ongelmallista puhua, sillä kiistelyä ja erilaisia näkemyksiä on kultivoitu läpi koko niiden tunnistettavan historian. *Pro* ja *contra* -osapuolet ovat käyttäneet käsitteitä omiin tarkoituksiinsa ja muotoilleet ne usein toisistaan poikkeavilla tavoilla. Ne ovat tyypillisiä poliittisia käsitteitä, jotka toimivat työkaluina ja taisteluvälineinä. Niihin kuuluu usein voimakkaita kontekstista riippuvaisia arvolatauksia. Siksi ne ovat käyttökelpoisia taistelutunnuksia, eivätkä hevin häviä poliittisista kiistoista.

Viitteet

1 Ks. vastaukset kokonaisuudessaan *niin & näin* 4/12:n verkkoekstrana: netn.fi/lehti/niin-nain-412.

2 Lakoff, George, *Moral Politics. How Liberals and Conservatives Think*. The University of Chicago Press, Chicago 1996.